

SCI-CONF.COM.UA

**INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF SCIENCE, TECHNOLOGY
AND EDUCATION**

**PROCEEDINGS OF I INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
OCTOBER 19-21, 2023**

**VANCOUVER
2023**

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SCIENCE, TECHNOLOGY AND EDUCATION

Proceedings of I International Scientific and Practical Conference

Vancouver, Canada

19-21 October 2023

Vancouver, Canada

2023

UDC 001.1

The 1st International scientific and practical conference “Innovative development of science, technology and education” (October 19-21, 2023) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2023. 663 p.

ISBN 978-1-4879-3792-8

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Innovative development of science, technology and education. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/i-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-innovative-development-of-science-technology-and-education-19-21-10-2023-vanuver-kanada-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: vancouver@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua/>

©2023 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2023 Perfect Publishing ®

©2023 Authors of the articles

**ДО ПИТАННЯ ПРО НЕДОПУСТИМІСТЬ ВІДСТАВАННЯ
МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ПРОГРЕСУ
ВІД НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОГРЕСУ**

Мямлін Владислав Віталійович

д.т.н., професор

Український державний університет науки і технологій

м. Дніпро, Україна

Анотація: В даний час науково-технологічний прогрес значно випередив морально-етичний прогрес, а все має бути навпаки. Метою дослідження є спроба відновити у суспільстві морально-етичні принципи, що перетерпіли низку мутацій протягом останнього часу та значно відстали від науково технологічного прогресу. Тому необхідно обґрунтувати застосування таких дій, які б сприяли підвищенню рівня свідомості людини – основної планетарної задачі людської еволюції. Моральна економіка у вигляді моделі високоефективної соціально-гуманістичної національної економіки дасть набагато більш ефективніший розвиток, ніж сучасна аморальна економіка.

Ключові слова: етика, мораль, прогрес, рівень свідомості людини, науково-технологічний прогрес, соціальна економіка, економіка солідарності

Людська діяльність багатогранна і торкається різних сфер людського буття. Найважливішою сферою є економічна діяльність, від розвитку якої залежить все життя суспільства загалом і окремої людини зокрема. Проте створити матеріально-технічну базу за рахунок науково-технологічного прогресу (НТП) виявилось набагато простіше, ніж побудувати гармонійне високодуховне суспільство високоморальних людей. Відбулася економізація суспільства. Принципи ліберальної економіки швидко поширилися на інші сфери життя. Економіка поглинула культуру, мистецтво, освіту, медицину, спорт в яких швидко почали з'являтися торговельні відносини, яким невідомі

такі моральні поняття, як добро, справедливість, доброчесність, взаємовиручка. Більшість фінансово-економічних інститутів нині спрямовані лише на те, як перемогти на ринку, як вигідніше продати свій товар, як обійти конкурентів, як заробити на спекуляції, на різниці курсів валют. Та й самі методи сучасної економіки швидше нагадують правила ведення війн: захоплення ринку, знищення конкурентів, промислове шпигунство, цінові війни, рейдерство, лобіювання своїх інтересів. Такі методи не зближують, а лише роз'єднують людей. Но головне те, що розвиток людини в морально-етичному плані став сильно відставати від НТП.

Повернення до питання про мораль виникло у зв'язку з розробкою автором нового високоефективного фінансово-економічного механізму, який дозволить усунути всі негативні явища, притаманні сучасній економіці, та забезпечить їй можливість ще більшого інтенсивного розвитку [1-3]. В таких умовах відставання морально-етичного прогресу (МЕП) від НТП збільшиться ще більше, чого ніяк неможливо допускати. Спробуємо розібратися, чому вийшло таке відставання, до чого воно може привести і що необхідно зробити для того, щоб зменшити цей розрив?

Основою дослідження послужили філософсько-гуманістичний підхід, загальнонаукові методи та логіко-чуттєве сприйняття дійсності.

Розглянемо, що говорять щодо морального прогресу людства різні автори. Так наприклад, на запитання: «Чи еволюціонує мораль?» О. Писарева дає таку відповідь: «...весь процес життя є невинний розвиток, перехід із простого в складне, з недосконалого в досконале». Далі автор звертає увагу на те, що «...на кожному ступені – свій критерій моральності, що піднімає людину дедалі більше над тваринним полюсом, дедалі більше очищає його від грубого егоїзму. Але спочатку ніж свідомість більшості підніметься на вищу ступінь та визнає аморальним те, що на попередньої ступені було нормою поведінки, передова хвиля людства, яка завжди сильно випереджає інших, має дати приклад, прокласти нові шляхи, виробити вищі норми поведінки. Коли ці вищі норми переходять у свідомість більшості, починається процес пристосування, і

така перехідна епоха справляє завжди враження нібито регресу» [4]. Далі автор пише, що «такий період пристосування супроводжується завжди важкими явищами і має всі ознаки падіння звичаїв; мало того, він може розтягнутися на надзвичайно довгий термін, якщо панівні класи не допоможуть поступальному руху життя, а тим більше якщо вони загальмують його штучними перешкодами...». Таким чином, ми бачимо, що моральність розвивається поетапно і слідує за НТП. Треба зазначити, що ця робота була написана на початку ХХ століття, коли НТП ще не становив серйозної загрози, на сьогоднішній день ситуація сильно змінилася.

Автор роботи [5] В. Малахов також вважає, що моральний прогрес існує: «Важливим аспектом морального прогресування суспільства є відкриття і формулювання ним, на певних етапах його розвитку, тих або інших «навічних» норм і цінностей моральності, без яких подальший розвиток людства в цілому виявляється вже неможливим. Суттєвим виміром морального поступу є те, що незважаючи на численні відступи, загалом розширюється сфера застосування моралі в житті людини й суспільства». Але далі він робить висновок, що «яким буде світ людей завтра, залежить від того, що ми обиратимемо й робитимемо сьогодні».

В одній зі своїх перших праць, а це була конкурсна робота на тему запропоновану Дижонською академією: «розмірковування з питання: Чи сприяло відродження наук та мистецтв очищенню вдач?» Ж.-Ж. Руссо дає негативну відповідь. Зокрема він пише, що «там, де немає жодного результату, там нема чого шукати і якоїсь причини, але тут результат безперечний – явна зіпсованість» [6]. Говорячи про низьку мораль, він писав, що «постійна помилка більшості моралістів полягала в тому, що вони приймали людину за істоту, в основному розумну. Людина всього лише істота, яка здатна відчувати, яка, діючи, радиться виключно тільки зі своїми пристрастями і звертається до розуму тільки для виправлення дурниць, які вони змушують її робити». Говорить він і про труднощі розкриття таємниць природи, які можна використовувати з метою прискорення НТП, на відміну від розвитку моральних

якостей: «Народи, знайте ж назавжди, що природа хотіла вберегти вас від знання, як мати, яка вириває небезпечний предмет із рук свого дитяти; що всі таємниці, які вона від нас приховує, - це біди, від яких вона нас захищає; що проблеми вчення – це не менше із її благодіянь». Ж.-Ж. Руссо абсолютно правильно звернув увагу на те, що важливішими є закони моралі, ніж фізичні закони природи. Природа як би сама підказує людині, щоб вона насамперед користувалася моральними законами, які набагато простіші та лежать на поверхні.

Автор роботи [7] філософ М. Лоський підкреслює, що «перетворення економічного устрою має керуватися думкою, що свобода розвитку особистості є принцип більш цінний, ніж досконале задоволення матеріальних потреб». Далі він ставить питання: «як перейти з найменшими потрясіннями від сучасного економічного устрою до нового порядку: потрібно так змінити економіку, щоб промисловість служила задоволенню потреб суспільства, а не цілям хижацького збагачення та наживи окремих осіб, але разом з тим, щоб ініціатива приватних осіб, зацікавленість їх у праці, дисциплінуючий вплив приватної власності й тому подібні цінні сторони капіталістичного устрою не були втрачені». Далі автор, говорячи про сучасну людину, констатує: «доводиться визнати, що горда назва *homo sapiens* не відповідає дійсності; правильніше було б називати земну людину *homo imbecillis*. Ображатися такою назвою не слід. У терміні «слабоумство» є все ж таки вказівка на пробіски розумності: камінь зовсім позбавлений інтелекту і тому не може бути названий слабоумним».

У великій і дуже актуальній праці П. Козловскі [8] дається глибокий аналіз етичних умов ефективного економічного господарювання, представлений синтез етичних та економічних критеріїв поведінки людей, виробничі відносини розглядаються з урахуванням використання морального аспекту. Але на жаль, у роботі не приділено увагу проблемі сьогоденного відриву моральних принципів від НТП і не показано, до яких наслідків це може призвести.

Серед етичних проблем, які безпосередньо пов'язані з технологічним прогресом, можна вказати на проблему відповідальності. Одним із перших, хто розробив оригінальну синтетичну теорію моральної відповідальності за майбутнє людства в умовах технократичної цивілізації, був німецький вчений Г. Йонас. Він вказує на небезпеку та згубність програми «підкорення природи». На його думку, для того, щоб вижити, у своїй економічній діяльності людство має керуватися моральним принципом відповідальності перед майбутніми поколіннями та природою. Відповідно до його підходу, нарівні з іншими етичними схемами має існувати етика відповідальності, причому вона має їх завершувати. Йому належить новий категоричний імператив: «Чини так, щоб наслідки дій були сумісні із збереженням справжнього людського життя на землі» [9].

На зв'язок моралі з кризою суспільства і відповідальністю вказує і німецький філософ Т. Адорно: «Коли свідомість людей і стан продуктивних сил суспільства далеко уникають старих колективних уявлень, то ці уявлення набувають насильницького, репресивного характеру. Саме цей примус, укладений в звичаях, це насильницьке і зле в них, яке вони протиставляють справді моральному ... Завдання філософії моралі в наші дні перш за все полягає саме у формуванні свідомості» [10].

Філософ К. Ясперс попереджає про можливі наслідки розвиненої в технологічному плані, але аморальної цивілізації: «Однак те, що робить сучасна наука, може бути неправильно зрозуміло та використано на шкоду людям» [11]. Невипадково він ставить цілу низку запитань: «Чи немає людей або, принаймні, розумних істот і ще десь у космосі? І чи не закономірний той духовний розвиток, який приводить людину до космосу? Чому з нами вже давно не встановили зв'язок через якісь випромінювання жителі інших світів? Чому в нас немає жодних відомостей про розумних істот, які значно перевершують нас за своїм технічним розвитком? Чи не тому, що високий розвиток техніки і в минулому завжди сягав тієї стадії, на якій мешканці цих світів здійснювали за допомогою атомної бомби знищення своєї планети? І чи не є значна частина

відомих нам «нових тіл» просто кінцевим результатом технічних можливостей розумних істот, які колись існували?». Далі він дає відповідь на ці запитання: «Отже, чи можемо ми впоратися з найважчим завданням: повністю усвідомити всю глибину цієї небезпеки, поставитися до неї дійсно серйозно і сприяти самовихованню людства, яке при всій реальності загрози, що стоїть перед ним, запобіжить подібний кінець? ... Це може статися тільки в тому випадку, якщо етос людей досягне певного рівня. Тут справа не в техніці – людина, як така, повинна стати надійною гарантією збереження та дії створених нею інститутів».

Говорячи про мораль, великий гуманіст та мораліст А. Швейцер писав, що «серед сил, що формують дійсність, моральність є першою. Вона - вирішальне знання, яке ми маємо відвоювати у мислення. Все інше більш-менш другорядно». Далі він пише: «Внести щось вагоме і міцне у вирішення проблем політичного та економічного життя ми зможемо лише в тому випадку, якщо візьмемося за них як люди, які прагнуть дійти етичного мислення. Ті, хто хоч у чомусь рухає вперед наше мислення про етику, сприяє наближенню ери добробуту та миру на землі. Вони тим самим займаються вищою політикою та вищою політичною економією. І якщо навіть вони виявляться здатними лише оживити етичне мислення, то й у цьому випадку вони зроблять велике діло. Бо будь-які роздуми над проблемами етики мають своїм наслідком зростання етичної свідомості». Крім того, на його думку «науки про людське бажання та діяння немає і не може бути ... Отже, немає ніякої наукової етики, є тільки мисляча етика... Для встановлення моральних правил не потрібні жодні складні дослідження, експерименти та розрахунки» [12].

Не слід забувати і етичне вчення про метод І. Канта, який писав: «що добродетності можна і треба вчити, впливає вже з того, що вона не природжена; отже, вчення про добродетельність є доктрина». Далі він пише, що «розвиток (cultura) своїх природних сил (духовних, душевних та тілесних) як засіб для всіляких можливих цілей є обов'язок людини перед собою. – Людина

(як розумна істота) сама зобов'язана не залишати невикористаними і не давати як би покриватися іржею своїм природним задаткам та здібностям, які можуть бути колись використані її розумом... розвивати свої здібності (з них одну більше, а іншу менше, залежно від її цілей) і бути в прагматичному відношенні людиною, що відповідає меті свого існування, - це веління морально-практичного розуму і обов'язок людини перед самою собою» [13]. Таким чином І. Кант вказує на те, що людина повинна розвиватися і це її обов'язок перед собою.

У роботі [14] Дж. Бейнс акцентує увагу на тому, що моральною людиною бути навіть вигідно, тому що справжня мораль заснована на єдиних законах, які керують Всесвітом. Удосконалення людини є найголовнішим законом природи, який носить причинно-наслідковий характер, що надалі впливає на її долю. Автор наводить результати багатьох експериментів у галузі квантової фізики, які підтверджують наявність моральних законів.

Якщо проаналізувати події ХІХ століття, можна помітити, що після наполеонівських війн та кримської війни було здійснено цілу низку радикальних реформ, спрямованих на поліпшення суспільного устрою. Так, наприклад, було ліквідовано кріпацтво, повсюдно почалися робітничі рухи, розгорілася боротьба за рівноправність жінок, актуальним стає питання про відміну смертної кари. Складалося враження, що людство почало рухатися у правильному напрямі, що громадська мораль піднялася на більш високий ступень, і це викликало оптимістичний погляд на майбутнє. Але ось приходять ХХ століття, яке приносить із собою дві світові війни та величезну кількість збройних конфліктів та громадянських війн, які продовжилися ще і в ХХІ столітті.

У зв'язку з цим виникає ціла низка питань: куди поділася людська мораль, чому світ став таким жорстоким, чи є достаток товарів та послуг благом для людини? Коли настане такий момент, що людина зрозуміє різницю між цінностями, уявними та справжніми? Чому треба призупинитися із виробництвом зовнішніх благ і посилено почати розвивати блага внутрішні?

Простий достаток товарів, як показала практика, не обов'язково має призвести до гармонійної соціально-економічної формації. На превеликий жаль, частина ситих і задоволених людей, які не мають високих устремлінь, сили волі та іншими внутрішніх стимулів, можуть просто перетворитися на пасивних та ледачих «марнотратників життя» без подальшого свого розвитку. Коли благ недостатньо, це погано, але й коли благ достаток – це теж погано. Між тим для людини високосвідомої, матеріальне благополуччя є другорядним, і то лише чинником, сприятливим для подальшого всебічного розвитку своєї особистості.

Зараз, коли посилено просувається тема глобалізму, коли основою всього є «прибуток», здається, що багато істинно людських понять, таких як гуманізм, альтруїзм, людинолюбство, моральність, доброта, благо втратили свою колишню основну цінність і вважаються анахронізмом.

НТП, як відомо, тягне за собою економічний розвиток. Якби тільки НТП впливав на споживчі товари, але він дуже впливає на військово-промислові технології та створення дедалі сильніших нових типів озброєнь. Незважаючи на те, що багато передових технологій, що використовуються у військовій промисловості, згодом можуть використовуватися і при випуску споживчих товарів, це ніяк не зменшує їх ролі в розв'язанні ядерної війни. Зараз на Землі є такі величезні запаси ядерної, хімічної та біологічної зброї, що планета може бути знищена багаторазово. Один необережний рух може призвести до знищення всієї людської цивілізації. Адже є ще й кліматична, й тектонічна зброя.

Ми бачимо, що НТП сам собою не вирішує питань соціальної нерівності, несправедливості. Ті, хто вже були багаті, стають ще багатшими, розрив між діаметрально полярними верствами суспільства посилюється дедалі більше. В окремих приватних руках концентруються колосальні кошти, які навіть набагато перевершують бюджети багатьох держав. І ми зовсім не знаємо, як будуть використані ці кошти – на благо чи на шкоду людям.

НТП вирішує, як потрібно виробляти матеріальні блага (хіба можна

назвати матеріальними благами зброю масового знищення?), а морально-етичні норми вирішують питання про те, що треба виробляти, скільки, і як його розподіляти.

Навіть за дуже ефективною економікою, суспільство загалом може бути неефективним, якщо воно споживає більше, ніж йому необхідно для нормального еволюційного розвитку. Тільки високосвідома людина знає, скільки їй необхідно для подальшого вдосконалення.

Головне планетарне завдання людини – вдосконалення чи підвищення рівня свідомості. Якщо людина не вдосконалюється, то вона деградує. Рівень свідомості складається із рівня моралі, рівня інтелекту та рівня сили волі. При цьому рівень моралі має стояти на першому місці. Якщо інтелект відповідає за науково-технологічний прогрес, то мораль відповідає за морально-етичний прогрес. Інтелектуально розвинені люди з величезною силою волі, але з низьким рівнем моралі можуть завдати суспільству величезної шкоди. Можна навести цілу низку злих геніїв, які мають високі інтелектуальні здібності та низькі моральні якості. Щоб не вказувати на конкретних персонажів, пошлемося на літературних героїв, це «професор Маріарті», «інженер Гарін», «Фантомас»... Реальні персонажі можуть бути ще злішими, кровожерливішими та винахідливішими. Не сховалася й від поглядів письменників і сама подвійна природа наукового прогресу. Так, наприклад, роман М. Шеллі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» відкрив для літератури нову тему і нове світовідчуття: наука - це обопільно гострий клинок. Вона може ошчасливити людство, а може стати джерелом лих, якщо люди не навчаться керувати викликаними ними руйнівними силами. Видатний французький письменник-фантаст Жюль Верн вступив на літературну ниву з однозначним ставленням до НТП як панацеї, що веде людський рід до благоденства і справедливості, він вважав, що наука і техніка можуть викликати корінні соціальні перетворення, і тільки вже на схилі років болісно усвідомив антиномію, яку передає словами героя свого роману «Робур-Завойовник»: «Це стосується і прогресу: успіхи науки нічого не винні обганяти вдосконалення звичаїв. Треба йти шляхом поступового розвитку, а не

шляхом бурхливих переворотів. Словом, усьому – свій термін!... Народи ще не дозріли для єднання». Таким чином Жюль Верн також дійшов висновку, що за певних умов наука може стати дуже небезпечною для людства.

НТП може настільки спростити життя, створити такі «парникові» умови, що еволюція людини, її подальше вдосконалення втратять будь-який сенс. У комфортних умовах проживання людина невисокого рівня свідомості може настільки зледащитися, що перетвориться на ситую тварину, здатну тільки добре харчуватися, веселитися та насолоджуватися безтурботним «щасливим» життям, тобто споживати, споживати та споживати. Внаслідок такого життя людина просто деградує. Такі умови життя дуже добре описані у С. Лема в романі «Повернення з зірок». Але це і так ми добре бачимо на практиці.

Справа в тому, що людство в гонитві за НТП вже дійшло до тієї межі, коли можуть початися незворотні процеси. Так за минулі 100 років швидкість переміщення людини на планеті зросла в 100 разів, експлуатація природних ресурсів - в 1000 разів, а військова міць - в 1 000 000 разів. Багато вчених пояснюють лавиноподібне зростання цих показників впливом сучасного НТП. Однак соціальний прогрес людства зовсім не потребує збільшення військової потужності в мільйон разів. Люди як хворіли, так і хворіють, кількість серцево-судинних та онкологічних захворювань постійно зростає, психічні захворювання та депресивні стани зустрічаються на кожному кроці, споживання алкоголю, нікотину та наркотиків зросло в рази, тривалість же життя зросла незначно. За кількістю суїцидів на першому місці чомусь виявляються найрозвиненіші країни із «високим рівнем культури».

Якщо НТП починає випереджати МЕР, то його необхідно обов'язково пригальмувати. Разом з тим майже вся світова спільнота економістів та бізнесменів голосно заявляє про четверту промислову революцію, яка за своїм масштабом і складністю не має аналогів у попередньому досвіді людства. Прогнозується отримати грандіозні технологічні прориви у найширшій сфері діяльності, включаючи штучний інтелект, роботизацію, нанотехнології, біотехнології тощо. І дуже важливо, що ж в кінці кінців буде зроблено та в чіх

руках опиняться результати майбутніх технологій. Тому необхідно, щоб постіндустріальне суспільство, поки ще не пізно, стало суспільством високої моралі. Якщо ще якихось кілька століть тому, економічний потенціал не міг завдати великого лиха через низький моральний рівень людства, бо сам був ще не дуже розвинений, то зараз вже можливі дуже великі катастрофічні наслідки. Економічна міць, у тому числі військова, зростає багаторазово, а морально-етичний розвиток залишився на колишньому рівні, а може навіть його і поменшало. Зараз людство зазнає колосальних втрат через розробку нових технічних засобів, спрямованих не на творення, а на руйнування. Французький письменник Андре Мальро з цього приводу зауважив, що "двадцять перше століття буде духовним або його не буде зовсім". Недарма ЮНЕСКО оголосило ХХІ століття віком гуманітарних наук.

На думку автора, необхідно змінити принципи підходу до НТП, який вийшов з-під контролю здорового глузду і став некерованим. Насамперед необхідно призупинити НТП у всіх сферах, які можуть спричинити небезпеку для життєдіяльності всього людства. При цьому необхідно робити акцент на підвищені морально-етичних показників суспільства, на підвищені морально-етичних якостей людей. Соціально-економічні показники, на підставі яких оцінюють розвиток суспільства та економіки, обов'язково повинні включати морально-етичні результати, інакше ми не дізнаємося, як же здійснюється головне планетарне завдання – удосконалення людини як духовної сутності. Замість «соціально-економічного розвитку» точніше говорити про «морально-економічний розвиток» суспільства.

Під розвиненим суспільством розумітимемо не тільки розвиток НТП, а й розвиток самої людини. Як можна побачити з викладеного вище, моральний прогрес ніяк не підпадає під лінійний тренд. Крім того, як виявилось, інтелект розвивається швидше, ніж моральні якості та рівень свідомості людей. За основний критерій розвитку країни завжди брався виробничий показник - економічний ефект. Насправді не так важливий економічний ефект або ВВП, як важливий соціальний ефект. Цілком зупинити НТП неможливо,

але тимчасово призупинити його, особливо у сферах технологій, які можуть мати негативні наслідки для людства, просто необхідно. Суспільство вже переступило ту межу, за якою починаються незворотні руйнівні процеси. Тому необхідно терміново звернути увагу і на прогрес самої людини, оскільки саме людина є основною фігурою еволюційного процесу. Розуміння розвитку людини як основної мети економіки, а не тільки як засобу для виробництва та споживання матеріальних благ, має стати головним принципом для економічної науки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мямлин В. В., Мямлин С. В. Основные научные принципы создания высокоэффективного экономико-финансового «механизма» в государстве. *Независимое исследование с позиций IT-технологий: монография*. Киев-Днепр : Монолит, 2019. С. 40-58.
2. Мямлин В. В. Роль высокоэффективной макроэкономической модели в повышении уровня сознания человека. *Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 280-290.
3. Мямлін В. В. Економія+мораль: синергія розвитку. *Science and technology: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. Pp. 471-482.
4. Pisareva, Ye. F. (1997). *O skrytom smysle zhizni*. Kiev : Izumrudnaya skrizhal, (in Russian).
5. Malakhov, V. *Etika: Kurs lekcij. Navch. posibnyk*. Kyjiv : Lybidj, 2004. (in Ukraine).
6. Rousseau, J.-J. (2019). *Discours sur les sciences et les arts*. Arvensa Editions.
7. Losskiy, N. (1949). *Usloviya absolyutnogo dobra: Osnovy etiki*. Parizh : YMCA-PRESS. (in Russian).

8. Koslowski, P. (1988). *Prinzipien der Ethischen Ökonomie: Grundlegung der Wirtschaftsethik und die auf die Ökonomie bezogenen Etick* / von Peter Koslowski. Tübingen : Mohr.
9. Jonas, Gh. (2001). *Pryncyp vidpovidalnosti. U poshukakh etyky dlja tekhnologhichnoji cyvilizaciji*. Kyjiv : Libra. (in Ukraine).
10. Adorno, T. (1996). *Probleme der Moralphilosophie*. Suhrkamp Verlag Frankfurt am Maim.
11. Jaspers, K. (1977). *The Origin and Goal of History*. Praeger.
12. Schweitzer, A. (1996). *Kultur und Ethik*. C. H. Beck, 1996.
13. Kant, I. (2017). *Kant: The Metaphysics of Morals* (2nd ed., Cambridge Texts in the History of Philosophy) (L. Denis, Ed.; M. Gregor, Trans.). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781316091388.
14. Baines, J. (2017). *Moral para el siglo XXI*. Ediciones Cerro Manquehue S. A.